

DĚTSKÁ PENZE ALIAS VÝCHOVNÉ ZA DÍTĚ

CHILD PENSION ALIAS CHILDCARE CREDIT

Jaroslav Vostatek

Abstract

An additional allowance to the percentage component of the old-age pension for the mother (main parent, caregiver) was affixed to the amendment of the law on public pension insurance, increasing paid-out pensions beyond the statutory indexation. This “child carer benefit” was introduced into Czech politics as an application of the “child pension” concept, which ought to react especially in Germany to the adverse demographic development. The paper analyses the published pension reform proposals including “child pension”, also in the context of the whole family policy. Abroad the academic proposals to introduce a child pension have not found its use. In Czechia the Christian Democrats took over a concept made in the private financial sector, then the Minister of Labour and Social Affairs used a simple argument requesting the increase of the average female pension to the male one through the child carer benefit; without a deeper analysis which should at least consider the existing childcare insurance period up to 4 years of age. The paper emphasizes the desirability of a comprehensive pension reform including an appropriate family policy reflection into the pension policy, preferably based on a welfare regime.

Keywords: child carer benefit, child pension, pension reform, family policy

JEL Code: H55, G22, J13

Úvod

Od roku 2023 byl uzákoněn příplatek k procentní výměře starobního důchodu jednoho rodiče (zpravidla matky) 500 Kč měsíčně za výchovu dítěte, označovaný ve zkratce jako výchovné. Jeho koncepce je odlišná od náhradní doby pojištění za péči o dítě do 4 let věku, která se přímo promítá do výše těžce procentní výměry důchodu. Koncepčním vzorem pro výchovné byla svého času teoretická konstrukce „dětské penze“ (Kinderrente), která má výrazný demografický „náboj“. V tomto příspěvku se proto primárně věnujeme koncepcím dětské penze a poté snahám o její aplikaci u nás.

1 Dětská penze

Jako dětská penze (Kinderrente) je v Německu označován sociálně-politický projekt poskytování starobního důchodu (oběma) rodičům 3 dětí, nezávislého na příjmech. „Normou“ je tak mít 3 děti. Rodiče s 1 dítětem podle této koncepce mají mít nárok na třetinovou dětskou penzi, rodičům se 2 dětmi náleží dvě třetiny této penze. Bezdětní starci nedostanou nic, protože neinvestovali do pořízení a výchovy dětí. Dětská penze je centrálním stavebním kamenem příslušné důchodové reformy, která má odstranit znevýhodnění rodin a dětí ve stávajících průběžně financovaných systémech sociálního důchodového pojištění (Werding, 2014).

Zastánci konceptu dětské penze usilují o plnou či maximálně možnou úhradu rodičovských nákladů na výchovu dětí (investic do lidského kapitálu) z důchodového systému. Jako důvod uvádějí, že průběžně financované sociální důchodové pojištění jednostranně přerozděluje peníze od mladých generací ke starým generacím. Projevuje se to tak, že – podle tohoto výkladu – dnešní mladá do tohoto systému zaplatí na pojistném podstatně více, než kolik z něho dostanou v podobě budoucích penzí. Podle propočtů IFO Institutu činí tento „fiskální přínos“ Němce, narozeného v roce 2000, do systému důchodového pojištění 77 600 € (Sinn, 2013). Příčinou celého problému je pokles fertility, prudký pokles počtu rodičích se dětmi v Německu a v řadě dalších zemí. Průběžně financovaný systém sám o sobě, podle této filozofie, snižuje investice do lidského kapitálu, podle Sinna ho však lze zredukovat na dostatečně malý rozsah. Proto také dává přednost důchodové reformě před (dalším) zvyšováním veřejných výdajů ve prospěch rodin s dětmi. Současně si tímto způsobem „usnadňuje“ jím navrhovanou důchodovou reformu: stávající německý bodový systém sociálního důchodového pojištění může existovat dál, „jen“ se zmrazí sazba pojistného a státní dotace na dnešní úrovni, což při pokračujícím stárnutí německé populace povede k podstatnému snížení starobních důchodů – za 30 let bude jejich relativní reálná výše (náhradový poměr) poloviční. U rodičů má být tento pokles náhradového poměru eliminován dětskou penzí.

Bezdětní občané se podle zastánců konceptu dětské penze mají zajistit na stáří povinným soukromým pojištěním; nemá to pro ně být problém, protože – ve srovnání s rodiči vychovávajícími děti – nemají výdaje na výchovu dětí v nejširším možném pojetí – tedy případně i včetně nákladů ušlé příležitosti v důsledku omezených výdělečných možností. Sinn (2013) předpokládá základní pojistné – pro bezdětné zaměstnance – na úrovni 6-8 % ze mzdy. „Normou“ v koncepci toho povinného soukromého pojištění je také výchova 3 dětí – rodiče 3 dětí nebudou povinné pojistné platit. Při narození 1. dítěte se podle tohoto konceptu sníží sazba pojistného o třetinu, a kromě toho se klientovi vyplatí jedna třetina dosavadních úspor. Výplata

(třetiny) úspor tak může být použita k financování narozeného dítěte. Analogicky se má postupovat při narození 2. a 3. dítěte. Povinné soukromé starobní pojištění pro osoby s méně než 3 dětmi je třetím penzijním pilířem v německém projektu dětské penze.

V povinném soukromém důchodovém pojištění předpokládá Werding plnou sazbu pojistného ve výši 9 %, při dvou dětech 6 %, s jedním vyživovaným dítětem 3 %. Dosavadní sociální starobní pojištění by podle Werdinga mělo být transformováno na základní penzi, což by mohlo znamenat i přechod na koncept amerického „sociálního zabezpečení“ (se zásadním důrazem na přerozdělování ve prospěch nízkopříjmových klientů, podobně jako u nás), nebo i uplatnění koncepce univerzálního (rovného) důchodu (Werding, 2014).

Cigno (2009) uvádí, že nejsou důvody pro existenci průběžně financovaného penzijního systému (PAYG): v takovém systému narození dítěte přináší výhody všem aktuálně ekonomicky aktivním lidem, protože zde bude jedna osoba navíc, která bude platit příspěvky, až oni budou v důchodu. Takto generovaná externalita by byla menší, kdyby byl (veřejný) penzijní systém plně kapitalizovaný (FF). Cigno (2009) koncipuje „druhou nejlepší“ politiku, s veřejným penzijním systémem se dvěma paralelními pilíři:

- konvenční Bismarckovský systém, umožňující jednotlivcům získat penzi prací a placením pojistného obvyklým způsobem,
- nekonvenční systém, umožňující lidem získat penzi tím, že budou mít děti a budou investovat čas a peníze do jejich lidského kapitálu.

Podle Cigna by jednotlivci měli mít svobodu volby mezi těmito dvěma systémy. Tato svoboda volby by měla pobídnout dvojice a jednotlivce ke specializaci buď na výchovu dětí, nebo na spoření – podle osobních komparativních výhod. Podle Cigna malé prvky jeho návrhu již existují v některých penzijních systémech. Konkrétně má na mysli náhradní doby pojištění pro matky či otce, kteří se stáhli z trhu práce, aby mohli pečovat o dítě s fiktivním příspěvkem na penzi.

Fenge a Weizsäcker (2006) docházejí k závěru, že dětská penze by nikdy neměla zcela nahradit Bismarckovský penzijní systém v nejvíce relevantním případě, když děti jsou více komplementární k volnému času než ke spotřebním statkům. Mix obou penzijních systémů by vybalancoval distorze nabídky práce a fertility a vyprodukoval by druhé nejlepší optimum. Vedle toho docházejí tito autoři i k závěru, že alternativní opatření rodinné politiky v rámci penzijního systému – jako odpočet nákladů výchovy od penzijních příspěvků, nebo mimo penzijní systém – jako přídatky na děti – jsou ekvivalentními nástroji stimulace fertility. Velký význam přikládám rovněž závěrečným poznámkám těchto autorů: „Dětské penze vytvářejí finanční motivaci relativně pozdě v životním cyklu jednotlivce. Jsou tak rovnocenné jiným

nástrojům rodinné politiky, které pomáhají rodinám dříve v životě, jen pokud jsou kapitálové trhy perfektní. ... Zavedení dětské penze je příslibem pomoci rodinám v daleké budoucnosti po 30 letech a podobně. Je to dlouhý časový horizont, v němž budoucí vlády tuto politiku mohou revokovat. Jiná finanční pomoc s okamžitou realizací je spolehlivější, a tudíž může účinněji ovlivnit fertilitu“ (Fenge a Weizsäcker, 2006).

Projekt dětské penze je podstatnou měrou odvozován z výkladu průběžně financovaného systému sociálního důchodového pojištění; tento systém bývá prezentován jako „mezigenerační smlouva“. Podstatou této mezigenerační smlouvy má být to, že penze dnešních seniorů financuje ekonomicky aktivní generace s tím, že očekává, že tomu tak bude i do budoucna – a že tedy penze dnešní střední generace budou financovány dnešními a budoucími generacemi dětí. Zastánci dětské penze poukazují na to, že počet dětí podstatně poklesl, takže dosavadní mezigenerační smlouva je nefunkční. Nová mezigenerační smlouva má být smlouvou „třigenerační“: nestačí, když ekonomicky aktivní generace platí pojistné, musí také vychovávat děti, popř. nést náklady na jejich výchovu včetně nákladů ušlé příležitosti, které spočívají v tom, že rodičům pečujícím o děti uchází výdělek (Rürup a kol., 2003). Nějaká sociální mezigenerační „smlouva“ je přitom obsažena ve všech sociálních modelech. V evropských sociálních státech je sociální smlouva primárně smlouvou o veřejných penzích mezi věkovými kohortami (Walker a kol., 1996). Redistribuce bohatství mezi generacemi je účelem mezigenerační smlouvy (Kreuter a kol., 2014).

Pojem mezigenerační smlouva bývá zjednodušeně interpretován jako charakteristika průběžného penzijního systému, zavedeného např. v západním Německu od roku 1957. Naproti tomu fondový systém bývá často charakterizován tak, že důchody závisejí výhradně na příspěvcích klienta, přitom mezi fondovými systémy jsou v praxi velké rozdíly v mezigenerační redistribuci. Nelze ignorovat ani vliv válek, krizí a jiných (z pohledu penzijních systémů) nahodilých událostí. To nevylučuje jistou účelnost vzniku pojmu generační či mezigenerační smlouva v souvislosti se západoněmeckou důchodovou reformou od roku 1957. Mohla to být výstižná, transparentní politická či ideologická charakteristika této reformy. Zásadní otázkou ale dnes je, zda takto „vzniklá“ mezigenerační smlouva je v dnešním Německu zásadním problémem, který by měl být řešen např. zavedením dětské penze. Rürup a kol. (2003) připomínají, že i v čistě kapitálovém důchodovém systému existuje stimul vzdát se výchovy dětí; právě zde by bylo možno snadněji demonstrovat případné rozhodování rodičů o investicích do lidského kapitálu (vlastních dětí) jako alternativu k investování do „věčného“ kapitálu.

Koncept dětské penze nezapadá do žádného ze základních sociálních modelů (welfare regimes). Čistě ideologicky vzato by dětská penze mohla zapadat do kontinentálního

(křesťansko-demokratického) sociálního modelu – protože právě tento model se výrazně odvolává na úlohu rodiny v sociálním zabezpečení; v dávkových systémech se to ale zase tolik neprojevuje. To bychom mohli dětskou penzi dát stejně dobře i do sociálně-demokratického sociálního modelu. Teoreticky by dětská penze mohla být složkou jakéhosi neomerkantilistického modelu, ale i toto je problematické již z toho důvodu, že nikde žádná dětská penze neexistuje. Ani jako systém, ani jako pilíř. Sinn v obecné rovině vysvětloval: „Tři klasické motivy pro děti jsou sex, láska k dětem a zabezpečení ve stáří. Zdravotnictví zde odebralo sex, Bismarck zabezpečení ve stáří. Zbyla jen láska k dětem, ta ale očividně nestačí, aby zajistila dostatek dětí k udržení obyvatelstva a důchodů. Proto německé velké vládní koalici doporučil dětskou penzi“ (FAZ, 2018). Steinmann (2006) při odvozování důchodového systému s dětskou penzí vychází z Beckerovy teorie fertility, která pojala děti analogicky statkům dlouhodobé spotřeby a zakomponovala je tak i do teorie vzdělávání a lidského kapitálu (Becker, 1960). Dodnes jde o věčné téma pro analytiku, propojující děti a penze, s využitím kategorie lidského kapitálu: „Široce používaný průběžně financovaný (PAYG) penzijní systém je ze své podstaty špatný. Podstatou problému je, že PAYG systém rozděluje výnos výchovy dětí, tj. investice do lidského kapitálu (což je v podstatě penzijní příspěvek), takovým způsobem, že nebere ohled na rozsah, v jakém jednotlivci do něho přispěli, a dokonce i to, zda se tak vůbec stalo. Tato chyba může být napravena, pokud penzijní příspěvek vezmeme jako výnos z investice do lidského kapitálu, a jako takový jej použijeme jako splátku nákladů a výdajů výchovy plátce příspěvků – těch, kteří zaplatili tyto náklady a výdaje“ (Banyár, 2021).

Projekt dětské penze je spojen s jednostranným výkladem průběžně financovaného systému sociálního důchodového pojištění. Volba mezi kapitálovým a průběžným financováním přitom vždy byla předmětem „veřejné volby“. Předmětem veřejné volby je ale především rozhodování o tom, zda má či nemá existovat sociální důchodové pojištění, které je postaveno především na zásadě ekvivalence mezi pojistným a důchodem, se zohledněním i zásady sociální solidarity. Navrhovat či požadovat existenci veřejných rovných důchodů, poskytovaných výhradně za výchovu dětí, je sice plně legitimní, nikterak to však nesouvisí se sociálním důchodovým pojištěním. Je velmi jednostranné a nesystémové snažit se „vytlačovat“ bezdětné a málodětné osoby ze sociálního důchodového pojištění do povinného soukromého důchodového pojištění. Není náhodou, že se projekt dětské penze nikde neujal – jde o velmi „akademický“ projekt.

2 Česká dětská penze alias výchovné za dítě

V Česku byl v roce 2004 publikován návrh skupiny expertů ING. Group na zavedení dětské penze. Ti navrhli stávající český pilíř veřejných penzí postupně nahradit dvěma novými pilíři zhruba stejného významu: dětskou penzí a povinnou soukromou penzí (Hyzl, Rusnok, Řezníček a Kulhavý, 2004):

- Dětská penze je PAYG systém, všichni ekonomicky aktivní platí příspěvky na penze svých rodičů, plnou výši dětské penze (asi 50 % průměrného celostátního výdělku) obdrží ti, kteří vychovali aspoň 3 děti. Rodiče s 1 a 2 dětmi obdrží krácený důchod.
- Povinný soukromý důchodový pilíř je FF, příspěvkově definovaný (DC). Plné příspěvky platí klienti, kteří nevyživují žádné dítě, např. 12 % ze mzdy. Klienti s 1 vyživovaným dítětem by mohli platit např. 9 %, se 2 těmito dětmi 6 % a se 3 a více dětmi 3 % ze mzdy. Alternativně by podle těchto autorů rodiče se 3 vyživovanými dětmi nemuseli platit žádné příspěvky.

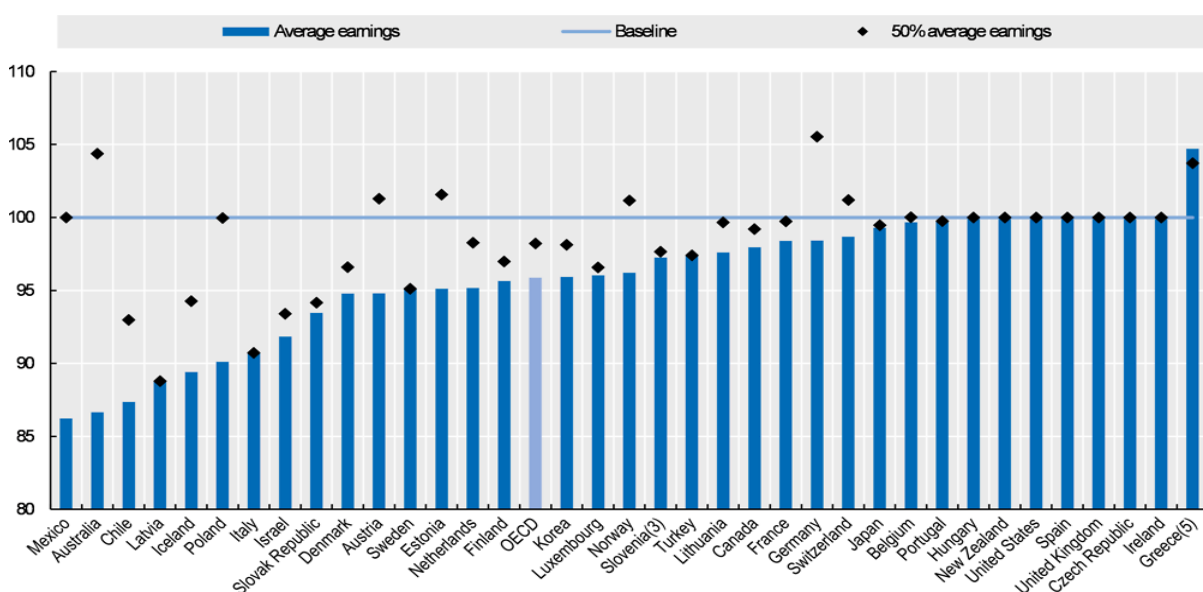
K některým principům „Rusnokovy reformy“ se přihlásila KDU-ČSL. V rámci svých návrhů na důchodovou reformu prosazovala mj. bonusy za vychované děti pro oba rodiče, nižší sazby pojistného důchodového pojištění pro rodiče, a dokonce i poskytování veřejných penzí výhradně rodičům – za děti. Diferenciace důchodového pojistného podle počtu vyživovaných dětí na druhý pokus prošla Potůčkovou Komisí pro důchodovou reformu a Sobotkovou vládou byla předložena do Poslanecké sněmovny, kde neuspěla.

Mezinárodní srovnání nás řadí mezi země s nejvyšším oceněním výchovy dětí při výpočtu penze – viz obrázek 1. Konstrukce těchto důchodových nároků obvykle zapadají do schématu výpočtu starobního důchodu v dané zemi. Např. v Německu využívají tzv. bodový systém a za péči o dítě (narozené od roku 1992) je nárok na 3 body; tímto způsobem je tato péče oceněna průměrnou celostátní mzdou v daném roce (1 bod má dnes v západním Německu hodnotu 34,19 € měsíčně, takže důchod za 1 dítě je cca 102 € měsíčně). Autor doporučuje využívat při výpočtu pojistné penze rakouský systém penzijního konta, v němž se každoročně vypočítává (dosavadní) důchodový nárok, přičemž péče o dítě se např. v roce 2021 započte částkou $1,78\% * 1\,986,04\text{ €} = 35,35\text{ €}$ měsíčně; za 4 roky péče o dítě tak vyjde důchod za dítě $4 * 35,35\text{ €} = 141,40\text{ €}$ měsíčně. V Česku se do důchodu započítává náhradní doba za péči o dítě po dobu 4 let; za účelem srovnání můžeme vyjít z letošní průměrné mzdy 35 441 Kč měsíčně, vynásobíme ji sazbou 1,5 %, redukční sazbou 26 % a náhradní dobou za péči o dítě po dobu 4 let, tak dostaneme výsledek 553 Kč měsíčně. Je to částka zcela nesrovnatelná s výše uvedeným oceněním výchovy dítěte v německém či rakouském sociálním důchodovém pojištění; hlavním

důvodem je skrytá dominance rovného základního důchodu v českém „důchodovém pojištění“, která se projevuje i v mezinárodních srovnáních.

Obrázek 1 ukazuje dopad přerušení v důsledku péče o děti na důchodové dávky, za předpokladů používaných v penzijním modelu OECD: „srovnává důchodové dávky u žen, které po dosažení 30 let věku po dobu pěti let přestaly pracovat, aby se staraly o své dvě děti, které se jim narodily v 30. a 32. roku věku (ve věku 35 let se předpokládá, že matky pokračují v práci na plný úvazek do řádného věku odchodu do důchodu). Srovnává se s případem nepřerušené pracovní činnosti. V České republice nemá taková pauza v kariéře kvůli štědrým náhradním/vyloučeným dobám za péči o dítě žádný vliv na budoucí důchody, a to bez ohledu na výši výdělků. Naproti tomu v zemích OECD tato přerušení odpracované doby u pracovníků s průměrnou mzdou v průměru generuje 4% ztrátu důchodu. V zemích s příspěvkově definovanými systémy s poměrem skutečných příspěvků a důchodů ve výši jedna ku jedné, např. Mexiko, Austrálie a Chile, jsou ztráty v důsledku péče o děti mnohem větší, což má u osob s průměrnou mzdou za následek snížení důchodu o více než 12 %“ (OECD, 2020).

Obrázek 1: Relace hrubého důchodového nároku při průměrném a polovičním (◇) výdělku: pracovnice s 5 roky přerušení kariéry kvůli 2 dětem versus pracovník s nepřerušovanou kariérou

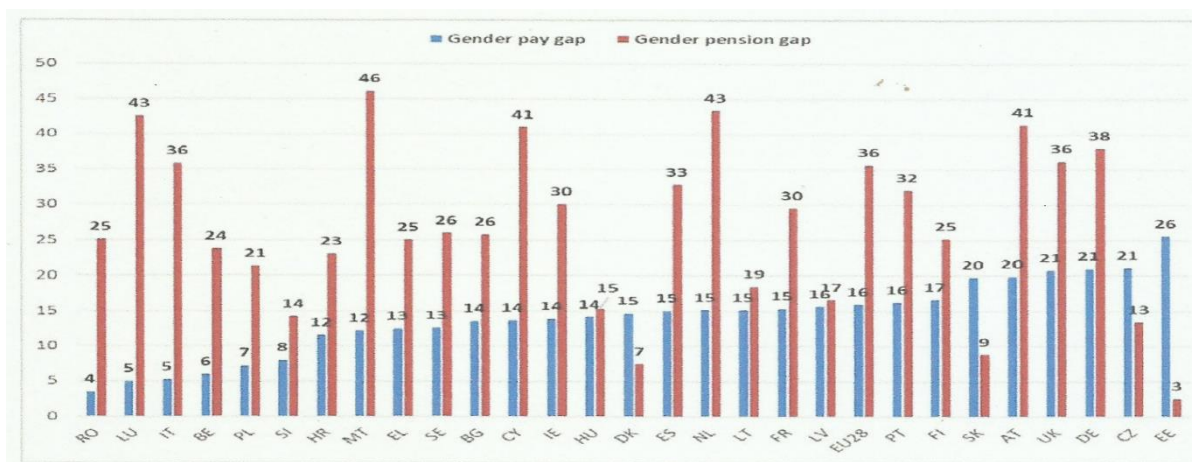
Pramen: OECD (2020)

I přes toto hodnocení péče o děti v rámci českého „důchodového pojištění“ soudí MPSV (2021), že „stát neocenuje ženy za péči o děti, a ty kvůli tomu mají v průměru o 2 856 Kč nižší důchod než muži.“ A na základě toho navrhlo od roku 2024 zavést „výchovné za péči o děti, pro současné i budoucí důchodce 500 Kč měsíčně za každé vychované dítě pro primárního

pečovatele“, se zastropováním pro nejvýše 3 děti. Podle OECD (2020) se tímto návrhem komplikuje výpočet důchodů.

V průměru nižší starobní důchody žen jsou výsledkem především české rodinné politiky (Pertold, 2019) a také nižším důchodovým věkem žen, resp. v současnosti již jen matek. Ženy s dětmi chodí do důchodu dodnes dříve než muži – je to genderová diskriminace. Genderová penzijní mezera činí u nás asi 13 % - viz obrázek 2. České vlády nedbaly dřívějšího doporučení OECD urychlit zvyšování důchodového věku žen. Aktuálně je např. důchodový věk žen se dvěma dětmi nižší o více než 2 roky než důchodový věk mužů. Kdyby tato matka odložila svůj odchod do důchodu o 2 roky a 2 měsíce, tak by se její sazba procentní výměry důchodu zvýšila o zhruba 13 procentních bodů a její celkový vyměřený důchod poté bude téměř shodný se stejně starým mužem (za jinak stejných podmínek). Takže nižší penze českých žen s dětmi nejsou z tohoto pohledu aktuálním problémem; problém je spíše v tom, že našinci v průměru odcházejí do důchodu krátce po dosažení důchodového věku. Důchodový věk je u nás totiž jediným srozumitelným parametrem „důchodového pojištění“.

Obrázek 2: Genderová mzdová mezera versus genderová penzijní mezera (2017)

Pramen: Dessimirova a Bustamante (2019)

MPSV se podařilo před volbami „přilepit“ k novele zákona o důchodovém pojištění, jejímž účelem bylo mimořádně navýšit valorizaci procentní výměry důchodů o 300 Kč měsíčně od roku 2022, zavedení výchovného za péči o dítě 500 Kč měsíčně podle uvedené koncepce (bez zastropování pro nejvýše 3 děti), a to s účinností již od roku 2023. Stalo se tak prostřednictvím pozměňovacího návrhu poslance Sklenáka. „Výhodou“ tohoto postupu je, že změnu zákona není třeba vůbec (písemně) zdůvodňovat; což je obecně vzato hrubý procedurální nedostatek, způsobující též zahlcení Poslanecké sněmovny těmito návrhy. Nový institut se jmenuje „zvýšení procentní výměry starobního důchodu za vychované dítě“, ve zkratce

„zvýšení za vychované dítě“. Jde tedy o novou dílčí rovnou dávku, začleněnou do procentní výměry starobního důchodu. Toto začlenění je dáno výchozí koncepcí MPSV, podle níž jde o „spravedlivé ocenění péče“, jež řadí do pojistného veřejného penzijního pilíře, nikoliv tedy do „důstojného“ základního důchodu, resp. „nultého“ penzijního pilíře, kde je výše důchodu pro všechny stejná. V procentní výměře starobního důchodu se tak vedle již zmíněné náhradní doby pojištění za péči o dítě promítne i výchovné za péči o dítě alias zvýšení za vychované dítě. Vysvětlit koexistenci těchto dvou institutů se stejným účelem se MPSV ani nepokusilo. Lze to chápat jako výraz čistého politického marketingu. Koexistenci dvou koncepčně skoro stejných dílčích dávek nelze ani jinak vysvětlit. Pokud by politici chtěli ocenění péče o děti zvýšit např. na dvojnásobek, tak k tomu postačí zdvojnásobit náhradní dobu za péči o dítě! Odborné doporučení tak zní: zrušit výchovné za dítě, a to ještě dříve, než vejde v platnost.

Závěr

Moderní ekonomie a politika vyžaduje koncepční přístupy i k otázkám rodiny a penzí. Teorie lidského kapitálu je či může být podnětem k reformám rodinné a penzijní politiky. Jednotlivé sociální modely (welfare regimes) vycházejí z odpovídajících ideologií a veřejných politik, dochází i k jejich modifikacím v závislosti na ekonomickém a sociálním vývoji. Nepříznivý demografický vývoj se dříve či později promítá i do veřejných politik, zvýšení veřejné podpory rodin s dětmi je aktuálními tématikou i u nás a není divu, že se objevily snahy o výraznější zohlednění lidského kapitálu i u nás, také v souvislosti s potřebnou důchodovou reformou.

Dětská penze (Kinderrente) se jako základ či podstatná složka celého důchodového systému nikde neprosadila, což je vysvětlitelné nejen „nezvykem“, ale i nepropojením s (příslušnými) sociálními modely. Přitom péče o děti je (v různé míře) v jednotlivých penzijních systémech zohledňována. Optimálním odborným přístupem k této problematice je propojení s poznatky rodinné politiky jako takové; u nás jde o vysoce aktuální téma. Řešení těchto problémů patrně nepomohou marketingové akce typu „zvýšení procentní výměry starobního důchodu za vychované dítě“.

Poděkování

Príspevek vznikl s využitím institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Vysoké školy finanční a správní, v rámci projektu „Možnosti podpory mezigenerační spolupráce na pracovišti“.

Literatura

- Banyár, J. (2021). The outlines of a possible pension system funded with human capital. *Risks*, 9 (4), 66. doi:<http://dx.doi.org/10.3390/risks9040066>
- Becker, G. S. (1960). *An economic analysis of fertility. Demographic and Economic Change in Developed Countries*. Princeton: Princeton University Press.
- Cigno, A. (2009). How to Avoid a Pension Crisis: A Question of Intelligent System Design. *IZA Policy Paper No. 4*. Institute for the Study of Labour. <http://ftp.iza.org/pp4.pdf>
- Dessimirova, D., Bustamante, M. A. (2019). *The gender gap in pensions in the EU*. Briefing. European Parliament. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/631033/IPOL_BRI\(2019\)631033_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/631033/IPOL_BRI(2019)631033_EN.pdf)
- FAZ (2018). Hans-Werner Sinn 70 Jahre. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 6. 3. 2018. Frankfurt.
- Fenge, R., Weizsäcker, J. von (2006). Mixing Bismarck and Child Pension Systems: An Optimum Taxation Approach. *CESifo Working Paper No. 1751*. http://econpapers.repec.org/paper/cesceswps/_5f1751.htm
- Hyzl, J., Rusnok, J., Řezníček, T., Kulhavý, M. (2004). *Penzijní reforma pro Českou republiku. (Inovativní přístup)*. ING Česká a Slovenská republika. http://www.skvara.cz/__cw_files/d%C5%AFchodov%C3%A1%20reforma/ing_navrh_penzijn_reformy/.69/.66/.742c52d81bf40ba8e83d9c38d1aefaa81121206669/INGnavrhpenzijnireformy.pdf
- Kreuter, V., Slupina, M., Klingholz, R. (2014). *Die Zukunft des Generationsvertrags. Wie sich die Lasten des demographischen Wandels gerechter verteilen lassen*. Discussion Paper 14. Berlin: Berlin-Institut für Bevölkerung und Entwicklung. http://www.berlininstitut.org/fileadmin/user_upload/Zukunft_des_Generationenvertrags/Zukunft_des_Generationenvertrags_Online.pdf
- MPSV (2021). Spravedlivá důchodová reforma. 3 největší problémy současného důchodového systému. Praha: MPSV. <https://www.mpsv.cz/spravedлива-duchodova-reforma>
- OECD (2020). *OECD Reviews of Pension Systems: Czech Republic*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/e6387738-en>
- Pertold, F. (2019). Nízké důchody žen jsou výsledkem prorodinné politiky. Komise pro spravedlivé důchody řeší následek, nikoliv příčinu. *Hospodářské noviny*, 13. 2. 2019. <https://archiv.ihned.cz/c1-66476210-nizke-duchody-zen-jsou-vysledkem-prorodinne-politiky-komise-pro-spravedlive-duchody-resi-nasledek-nikoli-pricinu>
- Rürup, B. a kol. (2003): *Nachhaltigkeit in der Finanzierung der Sozialen Sicherungssysteme. Bericht der Kommission*. Berlin: Bundesministerium für Gesundheit und Soziale Sicherung. http://www.bmas.de/SharedDocs/Downloads/DE/PDF-Publikationen/c318-nachhaltigkeit-in-der-finanzierung-der-sozialen-sicherungssysteme.pdf?__blob=publicationFile
- Sinn, H.-W. (2013). *Das demographische Defizit – die Fakten, die Folgen, die Ursachen und die Politikimplikationen*. Ifo Schnelldienst, svazek 66, č. 21.
- Steinmann, G. (2006). Vorschläge für eine nachhaltige Familienpolitik. *Jahrbuch für Wirtschaftswissenschaften*, 57 (1), 29-50.
- Walker, A. a kol. (1996). *The New Generational Contract. Intergenerational Relations, Old-Age and Welfare*. London: UCL Press.
- Werding, M. (2014). *Familien in der gesetzlichen Rentenversicherung: Das Umlageverfahren auf dem Prüfstand*. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung. http://www.bertelsmannstiftung.de/cps/rde/xbcr/SID-3C3F7D36-1F449E9A/bst/xcms_bst_dms_39223_39224_2.pdf

Kontakt

Jaroslav Vostatek

Vysoká škola finanční a správní

Estonská 500

101 00 Praha 10

jaroslav.vostatek@vsfs.cz